

ŞİNASI, İBRAHİM (1826-1871)

Gazeteci-yazar, şair (D. 1826, İstanbul – Ö. 13 Eylül 1871, Cihangir / İstanbul). Asıl adı İbrahim Şinasi olup, Bolulu Mehmet Ağa'nın oğludur. Babası, topçu yüzbaşısı iken Türk-Rus Savaşında esir düştü (1827). Şinasi'yi annesi yetiştirdi. İlköğrenimini Mahalle Sıbyan Mektebi ve Fevziye Okulu'nda tamamladıktan sonra Tophane Müşirliği Mektubî Kalemî'nde memur olarak çalışmaya başladı. Arapça, Farsça ve Fransızca'yı bu yıllarda öğrendi. Devlet hesabına gönderildiği (1849) Paris'te maliye, matematik ve sosyal bilimler alanında öğrenim gördü. Fransızcasını ilerleterek dil ve edebiyat alanında çalışmalar yaptı. Fransız şair ve yazarlarından Lamartine, Ernest Renan, Litre ile tanıştı, toplantılarını izledi. XII. yüzyılın akılcı ve XIII. yüzyılın hukukçu, inkılâpçı şairlerinin etkisinde kaldı. Sociate Asiatic'e üye oldu. Türkiye'ye dönüşünde önce eski görevine, kısa bir süre sonra da Maarif Meclisi üyeliğine atandı. Mustafa Reşid Paşa ve Yusuf Kamil Paşa tarafından himaye gördü. Bir ara üyeliğine son verildiyse de Reşid Paşa yeniden sadrazam olunca görevine geri alındı.

Şinasi, ülkenin uygarlaşma yoluyla gelişebileceğini, bunun da Batının örnek alınmasıyla sağlanabileceğini savunuyordu. Bu fikirlerini yaymak için en güzel yolun gazete olduğunu düşünerek, memurluğun yanında gazetecilik ve çeviri çalışmaları yapmaya başladı. Önce Ağâh Efendi ile birlikte ilk Türkçe gazete olan Tercüman-ı Ahval'i (1860), sonra tek başına Tasvir-i Efkâr (1862) gazetelerini çıkardı. Bu gazetede çıkan yazılarında devlet yönetimini eleştirdiği gerekçesiyle Maarif Meclisi üyeliğinden uzaklaştırıldı (1863). İki yıl sonra, gazetenin yönetimini Namık Kemal'e bırakarak Fransa'ya gitti (1865). Paris'te kaldığı yıllarda Jön Türklerin siyasi çalışmalarına katılmayarak kitaplıklarda dil ve edebiyat çalışmaları yaptı. Büyük bir Türkçe Sözlük hazırlamak için çalışmalarını sürdürdü. 1869 sonbaharında İstanbul'a döndüğünde bir basımevi kurarak kitaplarının basımıyla uğraştı. Paris'te çıkardığı büyük sözlüğü basmaya giriştiği sırada beyinde çıkan bir ur yüzünden sağlığı bozuldu, çalışmaları yarım kaldı. Kırk beş yaşında Cihangir'de beyin tümöründen ölen yazar, Ayaz Paşa Mezarlığı'nda toprağa verildi. Ancak sonradan bu mezarlığın kaldırılması nedeniyle mezarı kayboldu.

Tanzimat edebiyatının kurucularından olan İbrahim Şinasi, şairlerinden çok, Batı edebiyatı türlerinin ilk tanıtıcısı olması bakımından edebiyatımızda önemli bir yere sahiptir. Batı şiirini tanıtmak amacıyla Fransızcadan ilk şiir çevirilerini yapan Şinasi, ilk yerli tiyatro eseri sayılan Şair Evlenmesi'nin de yazarıdır. Bu eserinde rüşvetin kötü sonuçları, aracı kadınların fesatçılığı gibi konulardaki sosyal yergilerin yanı sıra, ad sembolizasyonu (oyunun kişilerine, oynadıkları karakterlere uygun adlar verilmesi) da görülür.

Şinasi şiirde bazen Divan şiiri formları ve sanatlı söyleyiş özelliğine bağlı kalırken bazen de şiirini mecaz ve mazmunlardan arındırmaya çalıştı. Divan edebiyatındaki "parça güzelliği" anlayışına karşı "konu birliği" ve "bütünde güzellik" anlayışını savunan şair, modern Türk şiirinin öncüsü olarak görülmektedir. Dönemi için yeni sayılan Batı kavramlarını şiirlerinde kullanan ilk şair olarak bilinen Şinasi, "halk için sanat" ilkesini benimsediğinden "kanun, adalet, hak, akıl, millet, vatan, medeniyet" vb. temaları şiire sokan bir şair olarak dikkat çekti. Ayrıca nesirde uzun, süslü, karmaşık ifadelerle dolu cümleler yerine, daha yalın ve sade bir yazı dili geliştirdi ve anlaşılmayı ön plana aldı. Bu yüzden edebiyatımızda noktalama işaretlerini ilk defa kullanan yazar da Şinasi'dir. Gazete, şiir, çeviri, tiyatro türleri dışında fabl, makale, derleme, folklor ve eleştiri türünde çalışmaları da bulunan yazarın kısa bir ömür sürdüğünden, eserlerinin sayısı azdır. Sözlük çalışmalarının kaybolması da dilimiz adına büyük bir kayıptır. Şinasi'nin en önemli eseri, çıkardığı gazeteler ve bu gazetelerde yazdığı makalelerdir. Türkiye'de makale, özellikle baş makale türünün onun elinde canlandığı söylenir. Makaleleri genellikle gazetenin önemi, değerli kitapların tanıtımı, Rus gazetelerinin Türkiye aleyhine yayınları, siyasî, sosyal, edebî, malî ve kültürel konular üzerinedir.

ESERLERİ

Şiir

1859-Tercüme-İ Manzume
1862-Müntehabat-I Eş'ar

Makale

1885-1886- Müntehabat-I Tasvir-İ Efkâr

Sözlük

1863- Durub-U Emsal-İ Osmaniye(1863)

Tiyatro

1860-Şair Evlenmesi

KARAKTER TIPLERİ

Genel bakış İbrahim Şinasi, Şair evlenmesi eserinde ferdi hayata ve seçimlere mahallelinin bütün olarak karışması, düğünlerin büyük masraflar gerektirmesi, kaç göçün olduğu kapalı toplumda, kişileri mutsuz kılacak, istekleri dışında sahteliklere kalkışılması ve bir din adamının bile yaptığı haksızlığı rüşvetle düzeltilmesi türünden nice bozukluk dile getirmiştir. Şinasi oyunun geçtiği dönemde toplumda gerçekten bulunan, gerçekten karşımıza çıkabilecek tipleri konu alır. Özellikle Ziba Dudu ve Ebu'l-Laklaka gibi karakterler, bir karakter olmanın ötesinde, oyunun toplumsal eleştirileri içinde de değerlendirilebilir.

- 1. Aşık/ sadık kişiler** Şinasi'nin eserinde aşk ön plandadır. Kumru Hanım ile aşk yaşayan Müştak Bey ve onu uyarıcı dostu Hikmet Bey baş karakterlerdir. Karşılıklı aşk yaşadığını iddia eden ve aşkı yücelten Müştak Bey, aşk olmadan yapılan evlilik üzerinden toplumun geleneksel yapısını eleştirir. Eser içinde Müştak Bey'e biçilen âşık rolü, şair kimliğiyle birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Aslında onun şairliği, aşkta gösterdiği başarıdan fazla değildir.

Müştak Bey Müştak Bey, Şair Evlenmesi'nin ana karakteridir. Kumru Hanımın aşığıdır. Müştak Bey aşka susamış, aşkla körü körüne hareket eden, sevincin ümitsizliğinde en son derecesine çıkan biridir. Müştak Bey alafranga tutum ve davranışı, kılık ve kıyafetiyle mahallelinin hoşuna gitmeyen, fakir fakat oldukça kafalı bir insandır. Şair Müştak Bey, sevdiği Kumru Hanım'la, kılavuz ve yenge hanımlar aracılığıyla evlenmiştir. Nikâh sonrasında kendisiyle evlendirilen kişinin, Kumru Hanım'ın çirkin ve yaşlı ablası Sakine Hanım olduğunu görünce önce bayılır sonra itiraz eder.

Kumru Hanım Müştak Beyin sevgilisi ve Sakine Hanımın kız kardeşidir. Kumru hanım çok genç ve güzel bir hanımefendidir. O da Müştak Bey'e aşiktir. Kumru Hanım sakin bir karakter olduğundan ablasının sevdiği adamla evlendirilmesine sesini çıkarmaz fakat olayların açığa çıkmasıyla sevdiği adamla evlenmekten mutlu olur.

Hikmet Efendi Şair Evlenmesi'nin en mantıklı karakteri olarak tanımlayabileceğimiz Hikmet Efendi, arkadaşı Müştak Bey'in evliliğinde bir bit yeniği olabileceğini henüz ilk sahneden hisseder. Müştak Beyin en iyi dostlarından biridir. Çok pratik zekalı bir kişiliğe sahiptir. Hikmet Efendi; aklı başında, ağırbaşlı ve Müştak Bey'i o zor durumdan kurtaran kişidir. Hikmet Efendi, nikahı kıyan Ebu'l-Laklaka'ya verdiği rüşvet sayesinde işlerin yoluna koyulmasını, Müştak'ın istediği gibi Kumru Hanım ile evlenmesini mümkün kılar. Arkadaşına oynanan oyunu engelleyerek ona olan sadakatini göstermiş olur.

- 2. Kötü niyetli/ Cahil kişiler** Şair Evlenmesi'nde, mahalle imamı Ebulaklaka, mahalle bekçisi Batak Ese, mahalle süprüntücüsü Atak Köse ve esnafın yanı sıra Ziba Dudu ve Habbe kadın bu gruba ait kahramanlardır. Mahalle imamı konumuna yakışmayan hilekarlığı ve rüşvet almasıyla yozlaşmış din adamını temsil eder. Dini şahsi çıkarlarına alet eden veya kötüye kullanan din adamı tipi özellikle cumhuriyet dönemi romanlarında yeniden ele alınır ve bu haliyle söz konusu kahraman bu tipin ilk temsilcilerinden biri olarak görünmektedir. Mahalle halkından Batak Ese ve Atak Köse'nin ortak özelliği cehaletleridir. Sorgulamadan her işe karışmaları ve toplulukla birlikte galeyana gelmeleri eleştirilir.

Ziba Dudu Ziba Dudu, oyunun ana karakteri evlenmeye aracılık yapan laf taşıyan ve ortalığı karıştırmayı seven kılavuz kişidir. Müştak Bey'i Kumru Hanım ile değil, onun çirkin ve ihtiyar ablası Sakine Hanım ile evlendirmeye çalışır. Bu sayede ailenin kimsenin evlenmek istemeyeceği büyük kızı da evlendirilmiş olacak, zaten genç ve güzel olan Kumru Hanım'a başka bir talip bulunacaktır.

Habbe Kadın Müştak Beyin yengesidir. Çok aceleci ve panik bir kişiliğe sahiptir. Çöpçatan olan Ziba Dudu ile plan kurup Müştak Bey'in Sakine Hanım ile evlenmesini arzulayan karakterdir.

Ebu'l Laklaka Ebu'l-Laklaka oyuna ilk girdiğinde olumsuz bir karakter olması Ziba Dudu ile işbirliği içinde olmasından kaynaklanıyormuş gibi gözükür. Ancak Sakine Hanım ile Müştak Bey arasındaki evliliğin mutlaka geçerli kalması gerektiğini savunan bu karakter, Hikmet Bey kendisine rüşvet verince

bir anda fikrini değiştirir ve Muiştak Bey'in tarafını tutmaya başlar. Bir din adamı olarak böyle bir Őeyden özellikle uzak durması gerekirken, Ebu'l-Laklaka nerilen ruişveti doğrudan "Yan cebime koy" diyerek kabul eder. Oyun boyunca tavır ve davranışları, Ebu'l-Laklaka'yı kitabın önemli toplumsal eleştirilerinden bir tanesinin merkezine yerleştirir.

Batak Ese Mahallenin bekçisidir. ne duyarsa duysun, hemen buna inanan ve her işe burnunu sokan biridir. Muiştak Bey ile bir karşılaşmasını anlatan Batak Ese, onun kötü niyetli bir adam olduğuna inanır, çünkü "Nereden geliyorsun?" sorusuna bir sos adı olan "tarator" ile cevap verdiğini düşünür. Muiştak Bey'in asıl söylediği ise "tiyatro" dan olmalıdır. Batak Köse, tiyatronun ne olduğunu bilmediği için, Muiştak Bey'in kendisiyle dalga geçtiğine inanır.

Atak Köse Mahallenin sprntcsdr. İmama yardıkcılık yapanlardan biri de odur. Atak Köse, durumu anlatmaya alışan Hikmet Bey'e istemeyiz der. Hikmet Bey, neyi istemediğini sorduğunda "Ben ne bileyin! Mahalleli istemeyiz diyor, ben de öyledir diyorum. Elbette onların böyle demelerinde hakkı var." diye cevap verir. Bu konuşma Atak Köse'nin sadece laf olsun diye konuşan cahil biri olduğunu gösterir.

- 3. Zavallı/ Saf Kişi** Şair evlenmesi'nde en saf ve zavallı karakter Sakine Hanım'dır. Ziba Dudu ve Habbe Kadın tarafından nereye çekilirse o tarafa giden mutlu olmak için onları dinleyen biridir.

SAKİNE HANIM Kumru Hanımın büyük kız kardeşidir. Kumru Hanıma göre yaşlı, çirkin, kart, kambur ve evde kalmış bir bayandır. Yaşının büyük olmasından ve çirkin olmasından dolayı kendini mutsuz hissedenden, kimse tarafından istenilmeyen tek amacı evlenip mutlu olmak ola zavallı bir kızdır.

TEMALAR

Genel Bakış Şinasi, Kadın ve erkek arasındaki ilişki, bunun gerçekleşme biçimi ve dolayısıyla evliliğin ne Őartlarda olduğu, tarafların bu olaya bakış açısı, toplumun bu durumdan nasıl etkilendiği ve değişen Őartlarla birlikte tarafların evlilik kurumunu algılama ve yaşama biçimlerinde ne gibi değişimler olduğu bu çerçevede ele alınan hususları incelemiştir. Evliliğin karşılıklı sevgi ve rıza temelinde gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur.

1.Kılavuzlar Tarafından Ayarlanan Evlilikler Bunlardan en bariz olanı, Ziba Dudu gibi kılavuzlar tarafından ayarlanan ve çoğu zaman bu kılavuzlara çıkar sağlama amacı taşıyan evliliklerin eleştirilmesidir. Şinasi oyununun bütün kurgusunu bu düşünce üzerine kurar: Ziba Dudu, ailenin çirkin ve kötü huylu büyük kızı Sakine Hanım'ı Muiştak Bey ile evlendirerek bir  kağitcılık yapmaya çalışır.

2.Ruişvet ve Din Adamları Oyundaki ikinci önemli toplumsal eleştiri, Ebu'l-Laklaka karakteri üzerinden getirilir. İsmiyle bile bir toplumsal eleştiri unsuru olarak değerlendirilebilecek bu karakter, önce Ziba Dudu ile işbirliği yaparak Muiştak Bey'i Sakine Hanım ile nikahlar. Hikmet Bey'den aldığı ruişvetten sonra ise, fikrini değiştirerek onun Kumru Hanım ile evlenmesi gerektiğini söyler. Toplum içindeki rolünü bu Őekilde kullanan, kendisine güvenen insanların gözünün içine bakarak ruişvet alan Ebu'l-Laklaka, Şinasi'nin bu dönemde toplum içinde gördüğü sorunlarla ilgili yaptığı bir yorum olarak da görülebilir.

3.Mahalle Kültürü ve Cehalet Şinasi, bu iki somut eleştirinin yanında, mahalle kültürünün belli boyutlarını da eleştirir. Muiştak Bey ayarlanan sahte evliliğe karşı çıkınca, Ziba Dudu'nun ilk yaptığı Őey mahalleyi ayağa kaldırmak, mahallelinin duruma müdahale etmesini beklemek olur. Bu evliliğin kabul edilmemesi durumunda, Muiştak Bey'in oldukça zor bir durumda kalacağını ima eder.